

01.04.2022

Група М-2

Предмет «Економічна теорія»

Урок 33-34

Тема: Економічні кризи і циклічність економічного розвитку

Мета: вивчити сутність поняття «економічна криза»; засвоїти знання з теми економічного розвитку.

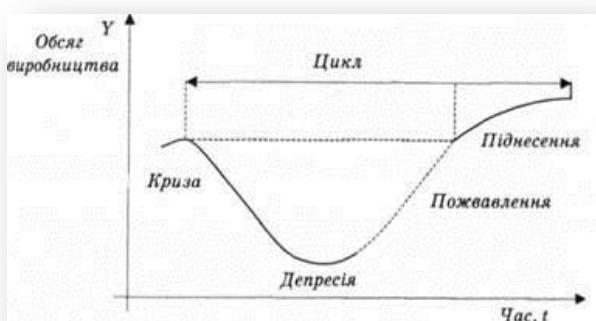
Теоретичне вирішення питань забезпечення постійного стабільного економічного зростання є однією з найважливіших цілей макроекономіки як прикладної наукової дисципліни.

Криза, як явище економічного життя суспільства проявляє себе наступним чином. Як правило, все починається з дедалі відчутнішого розриву між загальною (сукупною) пропозицією товарів та послуг на ринку країни та існуючим на них загальним (сукупним) попитом. Наслідком цього стають зростаючі проблеми торгових фірм та організацій, пов'язані з неможливістю реалізації всієї закупленої у виробників та пропонованої споживачам продукції. Зростаючі товарні запаси торгових фірм, у свою чергу, змушують їх скорочувати замовлення виробничим підприємствам, що веде до скорочення самого обсягу виробництва. Підприємці-виробники, змущені в даній ситуації виробляти менше, ніж раніше, готової продукції, скорочують закупівлю потрібних їм економічних ресурсів, що має наслідком, з одного боку, поширення спаду виробництва на видобувні галузі промисловості, а з другого – загальне зростання безробіття в країні через зменшення кількості робочих місць в усіх сферах діяльності. Зростаюче безробіття ще більше загострює проблему реалізації накопиченої товарної продукції через зменшення загального фонду заробітної плати, а, отже, і подальшого падіння платоспроможного попиту з боку населення. Кінець кінцем, все це призводить до повного банкрутства частини фірм у найбільш вражених кризою галузях економіки, падіння загального обсягу виробництва до мінімальної позначки, до надвисокого рівня безробіття, що викликає соціальну напругу в суспільстві.

За кризою настає більш-менш тривалий період так званої депресії, що характеризується стабілізацією виробництва на існуючому низькому рівні при високих показниках незайнятості працевдатного населення. В цей період загальний обсяг виробництва вже не скорочується, але й не

зростає, рівень безробіття істотно не змінюється. Під час депресії поступово зменшуються запаси нереалізованої продукції та відбувається оновлення основних виробничих фондів підприємств на новій технологічній основі.

Депресію змінюють пожавлення та економічне піднесення. Ці стадії у розвитку ринкової економіки означають перехід до зростання загального

обсягу виробництва, а відповідно й зайнятості населення. Вважається, що стадія пожавлення триває до моменту досягнення економікою показників, які вже мали місце у ній до початку кризи. Перевищення цих показників та їх подальше зростання означає перехід економіки у стадію піднесення. Зростаюча зайнятість населення на основі зростання обсягу виробництва означає й зростання загального фонду заробітної плати, доходів підприємців та власників природних ресурсів, що використовуються у процесі суспільного виробництва. Тобто, зростає сукупний попит на вироблену продукцію, що ще більше стимулює процес економічного зростання. Економічне зростання в стадії піднесення відбувається високими темпами, загальний обсяг виробництва сягає своєї максимальної величини, але наступною стадією знову стає економічна криза. **Криза, депресія, пожавлення та піднесення являють собою чотири фази економічного циклу.** Ринкова економіка, таким чином, є економікою, що розвивається циклічно, від однієї кризи до іншої, проходячи в кожному циклі одні й ті ж самі фази у певній їх послідовності. Іноді економісти виділяють у складі економічного циклу не чотири, а лише дві фази. У двофазовій моделі циклу фаза економічного спаду охоплює кризу та депресію, а фаза економічного піднесення – пожавлення та піднесення. Але такий підхід до трактування економічного циклу, в принципі, не міняє суті описаного вище явища.

Визнання самої наявності певного циклу у розвитку ринкової економіки не викликає особливих суперечок серед економістів різних шкіл та напрямків (хоча дехто з них вважає, що мову слід вести не про циклічність економічного розвитку, а швидше, про коливання економічної кон'юнктури, що не піддаються узагальненням і спричиняються різними чинниками). Що ж до пояснення причин економічного циклу та відповідних теоретичних висновків і практичних рекомендацій, то тут усе значно складніше, бо існує безліч точок зору з приводу названих питань.

взагалі неможливо.

Проте більшість економістів, зважаючи на періодичність повторення криз та ті спільні риси, що притаманні їм усім, намагаються відшукати певні закономірності їх виникнення та пояснити суть цього явища у рамках загальної теорії економічного розвитку. Справді, важко розглядати економічний цикл як випадкове явище, якщо звернутись до історії промислових криз у країнах з ринковою економікою.

Вперше криза перевиробництва вразила у 1825р. Великобританію, що була на той час найбільш розвинutoю промисловою державою світу. Наступна криза (1836 р.) охопила вже не тільки британську економіку, а й економіку США. Криза 1847р. поширилась вже на чотири країни (Велика Британія, США, Франція, Німеччина). Першою світовою кризою, що охопила переважну більшість промислових країн, стала криза 1657 р. Практично всі наступні кризи можна розглядати як світові.

Найбільш розробленими та обґрунтованими теоріями, що пояснюють причини економічного циклу та періодичних криз перевиробництва, є теорії, які акцентують свою увагу на проблемах рівноваги сукупного попиту та сукупної пропозиції. Прихильники даного підходу вважають, що безпосередньою причиною кризи завжди виступає розрив між наявним сукупним попитом та сукупною пропозицією. Розгляд даної концепції потребує чіткого уявлення про те, що ж стоїть за економічними категоріямисукупного попиту та сукупної пропозиції.

Під **сукупним попитом** економісти розуміють загальний обсяг товарів та послуг, тобто реальний обсяг національного виробництва, що його окремі споживачі, підприємства та уряд готові купити при певному рівні цін (якщо враховувати й міжнародну торгівлю, то до сукупного попиту

Як уже було відзначено, дехто з економістів схиляється до думки, що про цикл взагалі казати не варто, а мова йде лише про коливання ділової активності, які не мають єдиної для усіх випадків причини.

Отже, з цього погляду, створити теорію циклічного розвитку, яка розкрила б певні закономірності цього процесу і дозволила б розробити заходи протидії кризам –

слід включати експорт країни). За інших рівних умов зростання загального рівня цін у країні зменшує сукупний попит і навпаки – зниження загального рівня цін буде збільшувати величину сукупного попиту. Крім того, сукупний попит може мінятись і під впливом нецінових чинників, тобто без змін у загальному рівні цін. До нецінових чинників, що впливають на зміну сукупного попиту відносять усі фактори, які викликають зміни у споживчих витратах населення, інвестиційних витратах підприємців, державних витратах та обсязі чистого експорту.

Сукупна пропозиція – це наявний реальний обсяг виробництва в країні при певному загальному рівні цін (як і у випадку з сукупним попитом, при врахуванні міжнародної торгівлі, до сукупної пропозиції слід додавати імпорт країни). Зв'язок між сукупною пропозицією і загальним рівнем цін (на відміну від сукупного попиту) – пряний. Більш високий рівень цін стимулює виробництво додаткової кількості товарів, що збільшує їх сукупну пропозицію, і навпаки, зниження рівня цін викликає скорочення обсягів виробництва. На сукупну пропозицію впивають також нецінові чинники. До нецінових чинників, що викликають зміну сукупної пропозиції, відносять усі фактори, які впливають на зміни цін на необхідні для виробництва ресурси, продуктивність праці, правові норми господарювання.

Як видно з наведених визначень, і сукупний попит, і сукупна пропозиція мають тісний зв'язок із загальним рівнем цін у країні. Враховуючи регулюючу функцію вільних цін в умовах ринкової економіки, можна зробити цілком справедливе припущення, що ціни (за відсутності їх державного регулювання) автоматично будуть встановлюватись на такому рівні, який забезпечуватиме збіг обсягу сукупного попиту та обсягу сукупної пропозиції. Рівність між сукупним попитом і сукупною пропозицією означає, що вся вироблена продукція споживається без залишку, а це є необхідною умовою процесу суспільного відтворення і розглядається як стан економічної рівноваги на макрорівні.

Циклічність економічного розвитку проявляє себе не тільки через кризи перевиробництва. Відомі ще довготривалі періоди (40-60 рр.) економічного піднесення і спаду, що проявляють себе на рівні світової економіки — «цикли Кондратьєва» («довгі хвилі» економічної кон'юнктури).

Довгочасні циклічні коливання в економіці були помічені економістами ще у другій половині XIX ст. Проте, створення наукової теорії довгих хвиль в економічному розвитку справедливо пов'язується з ім'ям російського вченого М.Д.Кондратьєва, який опублікував на початку 20-х років ряд аналітичних досліджень з цієї проблеми. Теорія довгих хвиль Кондратьєва увійшла у світову економічну літературу як видатне відкриття ХХ ст.

Матеріальною основою довгих хвиль в економіці є структурне оновлення технологічного способу виробництва. Цей процес здійснюється двояко: еволюційно, коли поступово поліпшуються і вдосконалюються існуючі технології, та революційно, коли відбуваються докорінням якісні зміни в матеріалізації наукових знань.

Види циклів за Кондратьєвим М.Д.

Короткострокові	Середньострокові	Довгострокові
Відхилення від рівноваги 1-го порядку – від рівноваги між попитом і пропозицією. Відображаються на діяльності окремих підприємств. Виникають в результаті внутрішнього конкурентів. Матеріальна основа – процес оновлення споживчих властивостей	Виникають в результаті міжгалузевої конкуренції. Відхилення від рівноваги 2-го порядку – від рівноваги цін виробництва. Коливання відображаються на стані економіки. Матеріальна основа – оновлення засобів праці	Виникають в результаті зростання загальноекономічних протиріч національної економіки. Відхилення від рівноваги 3-го порядку – від оптимальної структури економіки. Коливання відображаються на економічній структурі суспільства. Матеріальна основа – зміни в технологіях

Цих два процеси взаємопов'язані, доповнюють один одного: еволюційний шлях дає можливість повною мірою використовувати потенціал існуючих технологій, підготовувати умови стрибка в їх розвитку. Технічні революції означають перехід до нових технологічних принципів, які потім поширяються еволюційно. У кінцевому підсумку загальнотехнічні революції стають серцевиною революції у продуктивних силах, знаменують піднесення їх на якісно новий ступінь розвитку. Одночасно відбуваються якісні зміни в розвитку людини як головної продуктивної сили, зростанні ефективності її праці.

Це дає підставу говорити про закономірності циклічного оновлення технологічних структур продуктивних сил суспільства, що періодично повторюється в міру кількісного нагромадження відповідних удосконалень через певні проміжки часу. Інтенсивність науково-технічних відкриттів та винаходів, як писав М.Д.Кондратьєв, є функцією запитів економічної дійсності та попереднього розвитку науки й техніки. Сам розвиток техніки, за його словами, включається в закономірний процес економічної динаміки. В зв'язку з цим аналіз довгих циклів не може обмежуватися лише розглядом циклічності технічних коливань. Він неминуче повинен включати в себе і розгляд змін в організаційно-економічній структурі суспільства, які відповідають цим процесам.

Домашнє завдання:

Законспектувати викладений вище матеріал, вивчити його та дати письмово відповіді на наступні питання:

1. Шляхи подолання економічної кризи.
2. Наслідки економічної кризи в Україні 2008 року.

Шановні учні! Ваші конспекти та виконані домашні завдання надсилайте на електронну пошту gr.ev@ukr.net

Успіхів!